

EESTI RAHVUSLIK VAIMSE KOOSTÖÖTAMISE KOMISJON

**RAHVUSVAHELISE VAIMSE KOOSTÖÖTAMISE
INSTITUTSIOONID JA NENDE TEGEVUS
1932—1933**

ERVKK-i ülesandel koostanud

F. PUKSOV

TARTU 1935

Üldorganisatsioon.

Rahvusvahelise vaimse koostöötamise organisatsiooni alaks on kultuuri ja vaimse elu probleemide käsitlemine kogu nende ulatuses, üldtsivilisatsiooni ja inimese teadmiste arengu kindlustamine, eriti aga teaduste, kirjanduse ja kunsti arendamine ning levitamine. Selle eesmärgiks aga on tutvustada rahvaid ja nende tsivilisatsioone üksteisele ning arendada nende ühist kaastööd kõigil vaimualadel, mis viiksid rahuaate teostamisele.

Kõrgemaks ja juhtivaks organiks on siin Rahvusvaheline Vaimse Koostöötamise Komisjon (Commission internationale de Coopération intellectuelle) = RvVKK, mis algas tegevust 1922. a. nõuandva institutsioonina Rahvasteliidu juures. Komisjon koosneb 17 liikmest. RvVKK-i asendab istangute vaheajal 1930. a-st täidesaatev komitee. Neil mõlemal on ühine sekretariaat Rahvasteliidu sekretariaadi vastava sektsiooni näol. RvVKK-i kavade teostajaiks on: 1) Pariisis asuv Rahvusvaheline Vaimse Koostöötamise Instituut (Institut international de C. i.) = RvVKI, 2) arvurikkad ekspertide komiteed, mille liikmeiks on teaduslikkude seltside esindajad ja ülikooli õppejõud, ja 3) Rahvuslikud Vaimse Koostöötamise komisjonid (Commissions nationales de C. i.) = RVKK, mis leiduvad ainult Rahvasteliitu kuuluvais riikides. Neid oli 1933. a. arvult 42, kuhu kuulub ka Eesti Rahvuslik Vaimse Koostöötamise Komisjon.

Nende kõigi institutsioonide ülesandeks on: 1) kontakti kui ka mõtteavalduse võimaluse loomine vaimualal töötavate isikutega igal maal, 2) koostöö võimaldamine mitmekesistele vaimsel alal teotsevaile organisatsioonidele, 3) vaimutoodangu levitamine, 4) intellektuaalse õiguse maksmapanek rahvusvahelises ulatuses, 5) Rahvasteliidu sihtide ja tegevusega tutvumine.

RVKK-d töötavad eriti aga vahendajaina, sidemepidajaina omas riigis asuvate kultuuritegelaste ning -organisatsioonide ja RvVKK-i ning RvVKI-i vahel. Nõutades andmeid oma rahva vaimse eluavalduse küsimustes, muretsevad RVKK-id teisest küljest informatsiooni rahvusvaheliste organisatsioonide tööst kohapealseile asutistele. 1929. a. oli Genfis esimene RVKK-ide esindajate koosolek, millest Eesti poolt osa võttis prof. A. Piip. 1933. a-st peale aga võtab teatav arv RVKK-e oma esindajate kaudu osa RvVKK-i igakordsest istungist; nõnda olid juulis 1933. a. esindatud Jugoslaavia, Kreeka, Leedu, Poola, Taani ja Ungari. Järgmistele istungeile tulevad teiste RVKK-ide esindajad, kuni kõik Euroopa komisjonid järjekorras oma esinduse on saanud. Sest raske majanduslik olukord ei võimalda kutsuda korraga kõiki komisjone igale istungile, kuigi seda on peetud vägagi soovitatavaks. Üldiselt omandavad aga RVKK-id järjest suurema osatähtsuse vaimse koostöötamise organisatsioonis, kuigi nende tegevuses valitseb praegu veel ebaühtlus, mitmekesisus. Üksikud neist on osutanud ka algatusvõimet, esinedes mõningate ettepanekutega RvVKK-i ees. Komisjonide tegevust valgustatakse lähemalt bülletäänis *Coopération intellectuelle* ja peale selle ilmus 1932. a. ka eriteos komisjonide kohta *Les Commissions Nationales de Coopération intellectuelle*. Riigivalitsusega peetakse sidemeid delegaatide (délégués d'Etat) kaudu.

Eesti Rahvuslik Vaimse Koostöötamise Komisjon (= ERVKK) moodustati Tartu Ülikooli Nõukogu poolt 1924. a., astus aga ellu küll alles 1929. a., pidades esimese koosoleku 9. aprillil. Liikmeiks olid ülikooli õppejõud: rektor J. Köpp, prof. P. Kogerman, prof. A. Piip, prof. L. Puusepp ja prof. G. Suits. 1930. a. valitakse juurde Ülikooli Raamatukogu juhataja Fr. Puksov ja 1931. a. asetatakse ERVKK laiemale alusele, täiendades selle liigekonda eesti suurimate kultuuriliste organisatsioonide esindajatega: Hasomini poolt dir. G. Ney, Eesti Kirjanduse Seltsi poolt Fr. Tuglas, Õpetatud Eesti Seltsi poolt prof. J. Mark, Eesti Rahva Muuseumi poolt dir. F. Leinbock, Penklubi ja Eesti Kirjanikkude Liidu poolt mag. J. Semper ja teatri ning kunstitegelasena H. Kompus. Ülikooli Nõukogu omalt poolt täiendas koosseisu veel prof. K. Schlossmann'i ja A. Saarestega. Juhatusse on algusest peale kuulunud: esimees rektor J. Köpp, abiesimees A. Piip, kirjatöötaja P. Kogerman, 1931. a. valiti kirjatöötaja asetäitjaks Fr. Puksov. ERVKK-i sekre-

tariaadi kohuseid täidab ülikooli sekretariaat, kuna informatsiooni vaimse koostöötamise alalt annab kirjatoimetaja asetäitja Ülikooli Raamatukogus.

ERVKK on oma tegevuse ajal käsitelnud kõiki neid küsimusi, mis omased vaimsele koostöötamisele. Nad leiavadki mainimist allpool üksikute alade vaatlusel; peale selle aga on ERVKK ka ise algatanud küsimusi. Kaaludes rahvusvahelise keele elluviimist, pöördus see naaberriikide (Soome, Läti, Leedu) rahvuslike komisjonide poole, et ühise aktsiooniga seda laiemale alusele viia. Praegune olukord on kujunenud selliseks, et rahvusvahelistel kongressidel kui ka teaduslikes publikatsioonides on üheväärsed prantsuse kui ka inglise keel, ja oleneb tihtilugu teadusalast kui ka rahvustest, kumb neist on ülekaalus. Loodusteaduslikus kirjanduses domineerib üldiselt igatahes inglise keel 60% enamusega.

ERVKK on puudutanud mitmel puhul ka Eesti Teaduste Akadeemia asutamise vajadust. Veel oma viimasel koosolekul pidas komisjon tarvilikuks paluda Ülikooli Valitsust luua eriline 15—20 liikmest koosnev komitee, kes sooritaks Eesti Teaduste Akadeemia ülesandeid.

Rahvusvaheline vaimse koostöötamise organisatsioon on järjest oma tegevusalala laiendanud, luues uusi sidemeid vaimsete organisatsioonidega kõigilt aladelt. Ta huvialaks on olnud seni õppejõudude ja üliõpilaste vahetus, kasvatuslike keskuste loomine, koostöö koolide alal, kooliraamatute revideerimine; teaduslike liitude koostöö ja teaduslik terminoloogia; muuseumide, arheoloogiateaduste instituutide, raamatukogude, arhiivide ja selliste teaduslike instituutide koostöö, mis käsitlevad intellektuaalset õigust; noorsoo tutvustamine Rahvasteliiduga; raadio, kino ja ajakirjandus rahvakasvatajana; kirjanduse ja kunsti küsimused. Tähtsamaiks saavutisteks selle laiaulatuselise organisatsiooni tegevuses tuleb lugeda igasuguseid bibliograafiaid rahvusvahelises ulatuses ja dokumentatsiooni ehk informatsiooniks vajalike materjalide kogumist, mis ongi läbi viidud kõigil eelnimetatud aladel. Dokumentatsiooni teostamist võimaldavad esijoones ankeedid. Ringküsimuste laialisaatmise alal on ette võetud muudatusi selles suunas, et neid ei adresseerita enam asutistele, nagu varemalt, vaid lihtsustamise ja kiirustamise otstarbel üksikisikuile, keda määravad RVKK-d.

Üldprobleemid ja rahvusvahelised suhted.

1931.—32. a. tekkis eriküsimuste uurimise kõrvale päevakorda ka inimeskultuuri tuleviku üldküsimuste ja probleemide lahendamine. Seda loodetakse teostada kirjavahetuse kaudu kõrge intelligentsiga isikute vahel, selle korrespondentsi perioodilise avaldamisega, omavahelise läbikäimise organiseerimisega koosolekute kujul programmi võetud küsimuste lahendamiseks ja koondiste loomiseks, kes seavad oma ülesandeks tutvustada üldsust vaimse koostöötamise eesmärkide, meetodite ja tagajärgedega. Sääraste vaimutegelaste, nagu Einstein'i, Freud'i, Focillon'i, G. Murray, Tsaï-Yuan-Pei ja teistega kirjade vahetus, kus käsitleti rahuprobleemi ja vaimuühingut (Société des Esprits), ongi nüüd avaldamist leidnud 2. köites *Correspondance*. Peale selle on peetud keskustelusi (entretiens), millest osa võtsid teaduse, kirjanduse ja tsivilisatsiooni esindajad nagu proua Curie-Sklodowska (†), P. Valéry, Jules Romains, Unamuno, Th. Mann jt., Goethe üle maikuu 1932. a. Frankfurdis Goethe 100-aastase surmapäeva mälestamise puhul ning veebruaris 1933. a. Madridis teemale: kultuuri tulevik. Jõuti otsusele, et see võiks põhjeneda ainult humaansusel, rahvusvahelisel rahul. Oktoobris 1933. a. oli Pariisis kongress, kus oli teemaks: euroopa vaimu (esprit) tulevik. Sel puhul asutati ka Euroopa Tuleviku Uurimiste Ühing (Société des Études Européennes), mille eesmärgiks on vaimsete küsimuste uurimine Euroopa tsivilisatsiooni tuleviku seisukohast.

Rahvusvaheliste suhete teadusliku uurimise (L'Étude scient. des Relations internat.) alal korraldati kõrgete teaduste instituutide esindajate konverentsi 1932. a. Milaanos ja mais ning juunis 1933. a. Londonis; see oli pühendatud küsimusele: riik ja majanduslik elu. Siin puudutati rahvusvahelist kaubandust (vabad sadamad, koloniaalpolitika jne.), rahvusvahelist rahandust (kapitalid, võlad, laenud jne.), kui ka riigi interventsiooni majanduslikesse eraettevõtteisse (töõndus, transport, põllumajandus, rahandus, konkurents, hindade langus jne.). Järgmiste konverentside huvialaks on ette nähtud poliitilised, juriidilised ja sotsiaalküsimused. Otsused esitati ülemaailmsele majanduskonverentsile Londonis juunis 1933. a. On ellu kutsutud ka redaktsioonitoimikond poliitiliste ja oskussõnade leksikoni koostamiseks.

Nii eespoolnimetatud „keskustelud“ Madridis kui ka poliitiliste ja majandusteaduste uurimine on ettevalmistus-etapiks kõlblale (moraalsele) desarmeerimisele, mille kava esitati RvVKK-le ühenduses desarmeerimiskonverentsiga 1931. a. Poola valitsuse poolt. Selle eesmärgiks on leida kohaseid meetodeid vaenlikkuse tõkestamiseks võõraste riikide suhtes ja vastastikuse usalduse võitmiseks rahvuste vahel, et tasandada teed püsivale rahule. Seda loodetakse teostada järk-järgult kasvatusel teel noorsoo keskel, valgustades nooremaid sugupõlvi nende abinõudega, mida on omaks tunnistanud RvVKK, nagu seda on tutvustamine Rahvasteliidu sihtide ja tegevusega koolides kui ka selle sissetoomine ülikoolidesse õigusteaduskondade õppekavva iseseisva õppetoolina, kooliraamatute revideerimine eriti ajaloo alal, raadio ja kino kasustamine rahvaste omavahelise lähenemise abinõuks. Muidugi ei saaks seejuures puududa kõigi seltskonnakihtide kaastöö, ja üliõpilaskonnad ongi oma kaasabi lubanud 1933. a. kongressil Genfis.

Raadiosaate tähtsust rahvusvaheliste suhete loomisel käsitles veebruaris 1933 eriline ekspertide-komisjon. Komisjon pidas hädavajalikuks riigivõimude surveavaldamise ringhäälingu ettevõtjate peale sel teel, et neid varustataks kindlate instruksioonidega, mis takistaksid segamist võõraste rahvaste sisepoliitikasse, et ära hoida ekslikkude teadete levitamist ja teiste rahvustunde haavutamist. Selle asemel oleksid ringhäälingud kohustatud hankima objektiivseid andmeid teiste rahvaste tsivilisatsioonist, kirjandusest, kunstist, majanduslikust olukorrast jne. Ringhäälingu saatejaamad peavad täpsalt kontrollima üleantavaid teateid. Eksperdid kaalusid ka abinõude leidmist tähtsamate päevanudiste kooskõlastamiseks, mida levitatakse mitmes riigis.

Nende sammude teostamiseks tuleks sõlmida riikidevahelisi ametlikke raadiokokkuleppeid, nagu see juba on kehtimas Saksa-maa ja Poola vahel, kas valitsuste endi või ringhäälingu-ettevõtete poolt, ning peale selle välja töötada ülemaailmse üldrahvusvahelise raadiokonventsiooni kava või siis vähemalt Euroopa riikide vaheline. Sellega oleksid keelatud sõjaõhutamine ja selline tegevus, mis ähvardab teiste riikide sisemist julgeolekut, kui ka valeteadete levitamine. Komisjoni töötulemused on avaldatud erilises brošüüris: *La Radiodiffusion et la Paix. Broadcasting and Peace.*

Ka pressikonverents Madridis novembris 1933 võttis vastu sama sooviavalduse, et mitmesugustes maades korraldataks raadio-ringhäälingud niisugusel alusel, et need ei saaks kahju tuua rahvastevahelistele headele suhetele. Neil asjaoludel avaldas XIV Rahvasteliidu täiskogu soovi, et RvVKI esitaks lähemal ajal riigivalitsustele rahvusvahelise konventsiooni kava raadiosaate alal.

Hiina rahvahariduse ümberkorraldamisest on RvVKI osa võtnud oma ekspertide kaudu, teisest küljest aga muretsenud ka võimalusi hiina delegatsioonil tutvumiseks kasvatus- ja haridusoludega Euroopa riikides.

Rahvasteliidu täiskogu koosolekul 1932. a. tehti vaimse koostöötamise institutsioonidele ülesandeks uurida ajakirjanduse intellektuaalse osatähtsuse küsimust. Arvestades ajakirjandust kui üht tähtsat tegurit rahvahulkade kasvatamisel kui ka nende vaimse taseme tõstmisel, tuleks leida abinõusid, mille kaudu saaks arendada rahvaste parimat vastastikust tutvustamist informatsiooni kaudu rahvaste, nende kultuuri ja selle osatähtsuse kohta, mida nad etendavad tsivilisatsiooni üldprogressis.

Et tutvuda asjatundjate arvamistega, pöörduti selles asjas maailma silmapaistvamate ajakirjanikkude poole; nende seast on mainitavad: „Nación“i kaastööline Buenos-Aireses Sanin Cano, „Matin“i endine peatoimetaja Henry de Jouvenel, „New Statesman and Nation“i kaastööline Kingsley Martin, „Chicago Daily News“i kaastööline P. Scott Mowrer ja „Frankfurter Zeitung“i kaastööline F. Sieburg. Oma vastustes ei eitanud nimetatud härrad raskusi, mida on loonud senini väljakujunenud olukord. Eriti takistavalt aga mõjub valitsev vastuolu ajakirjanduse kui majandusliku iseloomuga ettevõtte ja selle idealismi vahel, millel baseerub rahvamasside kasvatamine; kuid sellele vaatamata juhtisid nad tähelepanu mõnelegi tehnilisele abinõule küsimuse lahendamisel, nagu teadete hankimine, ajalehtede väljaandmine ja nende levitamine, kaastööliste tasu jne. Ei oleks asjatundjate arvates üleliigne ka riigivalitsuste vaheleastumine, et tõsta ajakirjanduse vaimset kui ka kõlblat taset.

Samuti kui ajakirjandus, on ka raadio rahvamasside kasvatamiseks tegurina saanud vaimse koostöötamise organisatsioonide huvialaliseks. Raadio ei tohiks piirduda ainult

informatiivsete ülesannetega kuulajaskonnale, vaid ta peaks aitama tõsta ka selle kultuurilist taset, peaks kaasa aitama selle vaimsete, kõlblate ja kunstiliste külgede väljakujunemisele. 1933. a. detsembris pöörduti asjatundjate poole, et hankida esma-joones ettepanekuid sihtide ja meetodite kohta ja hiljemini üles võtta tegelikku ellu rakendamise küsimus. Ka on vaimse koostöötamise organisatsioon huvi tundnud ladina tähestiku elluviimise üle neis mais ja nende rahvuste juures, kus valitsevad erinevad alfabeedid. Seni on seisukohti avaldanud eriteadlased-filoloogid tähestikkude muutmise (romaniseerimise) võimaluste kohta vene, kreeka, hiina, siiami ja mitmesuguste aafrika rahvuste keeles.

Haridus ja kasvatus.

Nagu eespoolgi osaliselt nähtus, on vaimse koostöötamise tähtsamaks alaks kasvatuslikud ja hariduslikud probleemid. Kõrgema hariduse alal peeti 1932. a. riikide haridust juhtivate asutiste direktorite konverents. Muuseas avaldati seal soove, et välismaal lühiajaliselt loengutega esinev professor ei kaotaks selle tõttu mõnda oma eesõigusist kodumaal, et elavaid keeli õpetaksid kõrgemais õppeasutistes välismaalased-professorid, et vastavad ametiasutised võimaldaksid laiemas ulatuses professorite vahetust ja et edaspidi soodustataks uurimisi ning ankeetide koostamist üliõpilaste eluolu kohta mitmekesisetes riikides. Järgmisel koosolekul aprillis 1933 said 20 ettekannet kõrgema hariduse olukorrast aluseks elavatele läbirääkimistele. Teemale: kõrgema hariduse juriidiline konstitutsioon esitati aruandeid riikides leiduvate haridust juhtivate asutiste ning neid asendavate organite struktuuri ning tegevuse kohta, nimelt seal, kus hariduskorraldus ei olene riigist. Aruandeid oli Inglise, Itaalia, Prantsuse, Ungari ja Ühendriikide olude kohta. Neist selgus täielikult, et haridussüsteemides kõikjal valitseb suur mitmekesisus.

Peale selle oli koosoleku kavas nende väljaspool ülikoole seisvate organisatsioonide dokumenteerimise vajadus, mille ülesandeks on teaduste arendamine, rahvuslike ülikoolide statistika koordineerimine, bioloogiliste uurimuste organiseerimine ja rahvusvahelise teadusepolitika arendamine. Üldse muretsetakse

ülevaadet kõrgema hariduse ja kõrgemate koolide nüüdisaja olukorrast. Ka Eesti ülikool on jõudumööda osa võtnud sellest rahvusvahelisest tööst, selgitades 1925. ja 1929. a. professorite ja üliõpilaste vahetamise küsimust kui ka välismaaliste õppejõudude olukorda meie ülikooli juures. Teatati ka Tartu Ülikoolile määratud krediitide suurusest, mis ära kasustatakse teaduslikuks otstarbeks. Tartu Ülikooli Raamatukogu poolt esitati 1927. a., mil ERVKK ei olnud veel ellu astunud, Eestis teotsevate välismaaliste teaduslikkude instituutide nimestik, nagu Ungari Instituut jt. Selle ankeedi alusel ilmuski 1931. a. RvVKI-i poolt teos: *Instituts nationaux à l'étranger*.

Kõrgema hariduse alalt on erilist sõelumist leidnud stipendiumide küsimus ülikooli lõpetanuile, kes sooviksid end täiendada oma erialal välismail, ning ka studiumi võimaldamine üliõpilastele seal. Juhiti tähelepanu tähtsale asjaolule, et praegusel raskel majandusliku surutise ajastul varitseb suur hädaoht teadusmaailma, sest et anderikkamad ülikooli lõpetajaist pööravad selja teadusele ja siirduvad tegelikku ellu. Selle pahe kõrvaldamiseks peaks loodama uusi stipendiume kõigist rahvustest isikute jaoks ja peale selle soodustatama noorte õpetlaste vastastikust vahetust. 1929. a. õppiski vahetuse alusel välismail 119 prantsuse assistenti ning välismaa õpetlasi Prantsusmaal 125. RvVKI on avaldanud 1932. a. juba III trükis *Les Échanges Universitaires en Europe*.

Üliõpilaste studiumi asjus välismail kavatsetakse koostada brošüür täpsate teadetega ülikoolilinnade elutingimuste kohta, kõikide ülikoolide immatrikulatsioonimaksu normide üle ning asutiste nimestikuga, kes igas ülikoolilinnas muretseks üksikasjalise informatsiooni väljastpoolt sissesõitnud noortele teadusejüngritele. RvVKI avaldab 1928. aastast peale iga-aastast suvekursuste nimestikku *Cours supérieurs de Vacances en Europe* ja 1932. aastast alates 2 korda aastas ilmutavat *L'Étudiant à l'étranger*, et muretseda abinõusid üliõpilastele moraalseks ja materiaalseks toeks välismaal. ERVKK-i poolt teatati, et Eestis ei korralda Tartu Ülikool ega mingi muu asutis suvekursusi, kuid eesti muusika arenemisega võib tutvuda laulupeo ajal 1933. a. Üliõpilasi puutuvais asjus teatas ERVKK Prantsuse RvKK-i järelepärimisele, et prantsuse nomenklatuuri kohaselt kannavad Eestis „üliõpilase“ (l'étudiant) nime need isikud, kes õpivad Tartu Ülikoolis (kuuludes seega I kategooriasse), Tallinna

Tehnikumis, Kõrgemas Sõjakoolis, „Pallase“ kunstikoolis ja Tallinna Konservatooriumis (viimased kuuluvad II kategooriasse).

Rahvusvahelisel Üliõpilasliitude kongressil, mis peeti maikuu 1933 Varssavi ülikooli professor Halecki juhatusel ja kus olid esindatud 7 liitu, oli küsimuse all muuseas üliõpilaste häälekandjate sisustik. Otsustati liitude ajakirjades kaitsta üliõpilaste ühiseid huvisid, teisest küljest aga ka propageerida rahvusvahelises ulatuses kõlbla desarmeerimise põhimõtteid. Ülemaailmse juudi üliõpilaste uniooni poolt esitatud rasside üheõigusluse põhimõtte ülikoolides tunnistati kehtivaks.

Eriline komisjon ülikoolide arheoloogia- ja kunstiajaloo-instituutide rahvusvahelise keskuse loomiseks oli koos jaanuaris 1932; seal valiti juhtiv komitee, kel oli I istung Roomas detsembris 1933. Sellel alal taotellakse professorite kui ka instituutides alalhoitavate esemete vahetust, teaduslike uurimiste tagajärgede kui ka töömeetodite vastastikust tutvustamist. On koostamisel instituutide nimestik ja kavatakse avaldada ka klišeede nimestik. Eestist kuuluvad nimetatud asutiste võrku Tartu Ülikooli Klassilise Muinasteaduse- ja Kunstiajaloo Instituut, Arheoloogiakabinett ja Eesti Rahva Muuseum.

Alghariduse direktorite ja pedagoogiliste muuseumide juhatajate ettepanekul avaldas RvVKK soovi asutada igasse riiki Rahvuslik Kasvatusteaduslike Materjalide Keskus, mis oleks Haridusministeeriumide vastavate osakondade kõrval informatiivseks asutiseks, „elavaks arhiiviks“ hariduslikes küsimusis. Koostööd reguleerib RvVKI-i juures asuv sekretariaat. Sääraseid keskusi on asutatud juba 29 riigis, muuseas ka Eestis. Eesti keskuse organiseeris dir. G. Ney ühes Pedagoogilise Muuseumi ja Hasomini Koolivalitsusega. Maikuu 1933 astus kokku täidesaatva komitee sektsioon, kes pedagoogika ala jaoks välja töötas valitud rahvusvahelise bibliograafia meetodid ehk peareeglid, mida kavatakse perioodiliselt välja anda. Mis puutub aga haridusvahendite dokumenteerimisse, siis kavatakse luua kooliraamatute kartoteek, kus oleksid märgitud peale tavaliste andmete ka välismaa pedagoogidele vajalikud andmed kooliraamatute levimise ja tähtsuse kohta ilmumiskohas. Kooliraamatute revideerimise otstarbel, sest et need tihti on koostatud kitsal rahvuslikul alusel eriti ajaloo ja maadeteaduse alalt ning õhutavad vihavaenu õpilaste hulgas teiste rahvuste vastu, on RvVKK pöördunud RvKK-de

poole. Viimastest on arvult 7 komisjoni asutanud eri alakomisjonid kooliraamatute revideerimiseks. RvVKI-i juurde kavatakse asutada ka kooliraamatute kogu; sel põhjusel ongi ERVKK palunud Hasomini saata instituudile meil tarvitusel olevate kooliraamatute nimestikku ja „HSM-i Teatajat“. Nimestikkude avalduskohaks on *Bulletin de la Coopération intellectuelle*. Küsimuse all on ka selliste õpperaamatute väljaandmine, mis leiaksid tarvitamist kahes või mitmes riigis. Ühtlasi täidab RvVKI rahvusvahelise kooliõpilaste kirjavahetuse komitee sekretariaadi kohuseid ja reguleerib algkooli õpilaste vahetust kui ka nende välisreise.

Kasvatustlikkude kinofilmide propageerimise alal koostatakse kasvatustlikkude filmide nimestikku, kavatakse välja anda erisõnastikku sellelt alalt ja uurida tsensuuriolusid nimetatud filmide kohta eri mais. Sellega ühenduses puudutatakse üldse kinoküsimust, nagu näiteks tulekindlat filmi, kinode tervishoidu ja helifilmi arengut. Valmistatakse filmi Rahvasteliidu kohta ning Roomas teotseb Rahvusvaheline Kasvatustlik Kinoinstituut, mille eesmärgiks on ergutada kasvatustlikku filmi, soodustada selle levimist ja vahetust kui ka muretseda informatsiooni.

Kasvatustliku raadio kohta koostatud ankeedi aruanne, millest ka Eesti osa võttis dir. G. Ney kaudu, ilmus trükis 1933 teoses *La radiodiffusion scolaire. School Broadcasting*.

Peale selle on valminud ankeet rahvusvaheliste suhete õpetamise alal poliitiliste teaduste institutsioonides. Teine ankeet saadeti riigivalitsustele Rahvasteliidu tegevuse valgustamise alal õpetajateseminarides. Paljud riigid ongi seepeale nõusolekut avaldanud õpetajate ettevalmistamiseks Rahvasteliidu tööga tutvustamise alalt. Ka on allkomisjon noorsoo tutvustamiseks Rahvasteliidu eesmärgi ja tegevusega (Sous-Comité de l'Enseignement à la Jeunesse des Buts de la Société des Nations) pidanud vajalikuks õpetajaile iga aasta välja anda Rahvasteliidu lühikest kroonikat ja on uurinud ka noorsoole Rahvasteliidu tegevust tutvustavate illustreeritud tekstide väljaandmise võimalusi. Genfi kooliolude informatsiooni keskus (Centre d'Informations scolaires) jätkab *Recueil pédagogique*'i väljaandmist.

Terminoloogia. Bibliograafiad.

Eksaktsete ja loodusteaduste terminoloogia ühtlustamise asjus istus Pariisis 1932. a. koos ekspertide komisjon, kus ette kantigi füüsikute ja keemikute Rahvusvahelise Liidu poolt 2 aruannet ühiste oskussõnade ja definitsioonide kohta mõlemas teaduses. 1933. a. peatus komisjon Madriidis neil termineil, mis on esile kutsunud lahkavamisi füüsikute ja keemikute vahel. 1934. a. peeti vajalikuks lahkkeliliste küsimuste lahendamiseks luua permanentne komisjon. Rahvusvahelise koostöö alal teaduslikkude muuseumide vahel algas RvVKI neisse kuuluvate kolleksioonide dublettide, mudelite-uunikumide jne. nimestiku koostamist. Kaaluteldi ka teaduslikkude muuseumide kasvatuslikku tähtsust. Informatsiooniks alustas ilmumist ajakiri *Musées scientifiques*. Kogutakse materjali teaduslikkude laboratooriumide nimestiku koostamiseks.

Teadusliku bibliograafia koordineerimist alati ankeediga, et kindlaks määrata teaduslikkude ajakirjade artiklite ilmumiskeelt kui ka nende levikut välismaal. Eestis ilmuvate ajakirjade üle muretses andmed 1926. a. Ülikooli Raamatukogu. Ülikooli väljaannete, eriti „Toimetuste“ eestikeelsed artiklid ongi eranditult varustatud muukeelse resümeega, ent selliseid nähtusi ei puudu ka teistes eesti teaduslikkude asutiste väljaandeis. Üldse peetakse vajalikuks, et kõik teaduslikud artiklid oleksid autori enda poolt juba resümeeritud kirjutise 4—8% ulatuses, millist yahekorda peetakse kõige normaalsemaks. Neid peamiselt statistilisi teateid sisaldavaid kokkuvõtteid võiks tarbekorral tõlkida igasse keelde ja avaldada ka välismaistes bibliograafilistes bülletäänides. Erialadest on päevakorral olnud majandusteaduste bibliograafia, üldkeeleteaduse ja romaani keeleteaduse ainepärase bibliograafia koordineerimine. Viimase puhul on sooviavaldus tehtud, et igale ajakirja-artiklile oleks erilehel juurde lisatud konspektiivne sisukord, mida võiks kasustada raamatukogudes ka kataloogisedelina. Kindlasti peaks ajakirja igal aastakäigul olema ka aineloend.

Bibliograafia alalt on eriti mainimisväärne 1925.—30. a. ilmunud „Tähtsamate teoste nimestik“ (*Liste des ouvrages remarquables*), mis loendas igas riigis avaldatud väärtuslikumaid trükiseid. Nimestik lõpetas siiski oma ilmumise, sest ta ei suutnud seista ülesande kõrgusel, olla juhiks raamatukoguhoidjatele välismaalise kirjan-

duse valikul. Siin ei puudunud ka Eesti oma aastas ettenähtud 5 teosega, mida valis Tartu Ülikooli Raamatukogu teaduslikkude ja kirjanduslikkude seltside esindajate kaasabil. Peale selle kui „Liste“ ilmumine katkestus, määrati igasse riiki selline keskoht, mis muretseks ülevaateid välismaa suurimaile raamatukogudele omal maal ilmunud kirjanduse kohta. Erist tähtsust omab selline korraldus nende rahvaste suhtes, kelle keel on vähe levinud. Eestis on selleks keskuseks Ülikooli Raamatukogu.

Bibliograafia alalt on veel huvitav M. Godet' poolt koostatud ning RvVKI-i poolt väljaantud *Index bibliographicus* 1925 (II tr. 1931 on koostatud M. Godet & J. Vorstius'e poolt). See loendab 37 maa jooksvaid bibliograafiaid, rahvuslikke kui ka ainepäraseid, kogusummas 1900 tiitlit. Eesti esineb siin kolme bibliograafilise üritusega: Eesti Bibliograafia Asutis, „Eesti raamatute üldnimestik“ ning „Eesti filoloogia ja ajaloo aastaülevaade“.

Raamatukogud.

Bibliograafia kõrval on tähelepanu juhitud ka teaduse levitamise võimaldamisele ja raamatukogude koostööle. Teadusliku terminoloogia ühtlustamine ja ajakirjade tiitlilühendite koordineerimine, millisel alal on seni valitsenud suur ebajärjekindlus, on 1930. a. esile toonud rahvusvahelised juhendid (*Code international d'abréviations des titres de périodiques*), millele ilmus lisa 1932. a. Siin on ettepanekuid ka eestikeelsete lühendite asjus, nagu Tln (Tallinna), Trt (Tartu) jne. Ajakirjade kausta normeerimine oli päevakorral kirjastajate kongressil juunis 1931.

Eriküsimuse moodustab käsikirjade ja trükiste säilitamine ehk konserveerimine. 1925. a. toimepandud ankeet selgitas, et uuemate ürikute seisukord arhiivides on haletsemisväärne, mida põhjustavad halb tint kui ka paber. Neil asjaoludel otsustaski raamatukoguhoidjate-ekspertide komisjon pöörduda riigivalitsuste poole, et need ametiasutistele seadusandlikul teel ette kirjutaksid kohasema ja parema tindi kui ka paberi kasutamise. Sellega ühenduses on paberiuurimisele asunud Staatliches Materialprüfungsamt'is ja Bureau of Standards. Carnegie corporation on selleks otstarbeks annetanud 10 000 dollarit. Otsustati ka sundeksemplare nõuda kirjastajailt tavalisest pare-

mal paberil raamatukogude heaks, mis neid alal hoiavad järelevatavatele põlvetele. Samul põhjusil avaldati protesti käsikirjade ja graafika alaliste näituste vastu, sest et need rikuvad esemeid.

Rahvusvahelise raamatukogude kasutamise võimaluse selgitamiseks korraldati 1926. a. ankeet selle kohta, missugustelt teadusaladelt kirjanduse hankimisele on end spetsialiseerinud üksikud suuremad raamatukogud. Ankeedist võttis osa ka Tartu Ülikooli Raamatukogu. Selle ankeedi põhjal ilmus 1933. a. II trükis juht (*Guide des services nationaux de renseignements, du prêt et des échanges internationaux*), mis muretseb muude teadete hulgas andmeid raamatukogude vastastikuse laenutamise alalt. Peetakse soovitavaks, et kõigi tähtsamate raamatukogude juurde, nagu see paljudes kohtades seni kehtiv, loodaks teadetebüroo ja et igas riigis oleks vahetusbüroo (b. d'échanges), mis saadaks välismaa raamatukogudele ja seltsidele laiali terve riigist vahetusele kuuluvaid publikatsioone. Eestis asub vahetusbüroo Tallinna Riigiraamatukogu juures.

Viimastel aastatel on tähelepanu osaliseks saanud ka rahvaraamatukogud, et nende abil muretseda tööliste kohast puhkeaja möödasaatmist. ERVKK-i ettepanekul saatis andmeid ankeedi teostamiseks Tallinna Keskraamatukogu, mis on avaldatud brošüüris *Bibliothèques populaires et loisirs ouvriers*. Raamatukoguhoidjate ühingud, Eestis Eesti Raamatukoguhoidjate Ühing on andnud vastuseid raamatukoguhoidjate kutselise ettevalmistamise kohta. On selgunud, et igal maal on seda küsimust lahendatud isemoodi. Ka raamatukogude ainelise olukorra parandamiseks on RvVKI astunud samme, juhtides riigivalitsuste tähelepanu asjaolule, et vaatamata majanduslikule surutisele ei vähendataks riiklikke toetussummasid rahvaraamatukogude heaks.

Arhiivinduse alal käivad eeltööd „juhi“ (*Guide international des Archives*) väljaandmiseks, kuhu teateid Eesti poolt on muretsenud Hasominist dir. G. Ney. Ka on lõpule jõudmas eeltööd arhiivinduse terminoloogia sõnastiku koostamiseks. See loendaks küll ainult tähtsamaid termineid ja neid 12 keeles. On päevakorral ka lektorite vahetus. 1935. a. on ette nähtud rahvusvaheline arhivaaride kongress.

Kirjandus. Kunst.

Kirjanduse alal on senini tähtsamaks küsimuseks olnud kirjanduslike toodete tõlked. 1927. a. vastas ankeedile Tartu Ülikooli Raamatukogu, et eesti rahvusbibliograafiaks on *Eesti raamatute üldnimestik*. Ka nimetati tähtsamaid eesti kirjastusi, kes avaldavad tõlkeid, nagu Eesti Kirjanduse Selts jne. 1931. a. ankeedile teatas ERVKK, et *Eesti raamatute üldnimestik* ei loenda tõlkeid erirubriigi all, ei varusta neid algkeele tiitliga ega munde andmetega originaalteose kohta. Et siiski muretseda senini puuduvaid andmeid, vajalikke esmajoones autoreile, tõlkijaile, kirjastajaile, ilmub RvVKK-i poolt 4 kord aastas vihkude kaupa 1932. a-st peale rahvusvaheline tõlgete nimestik *Index translationum*. Senini ilmunud 8 vihku loendavad igakeelseid tõlkeid, ilmunud Tšehhoslovakkias, Hispaanias, Inglismaal, Itaalias, Norras, Nõukogude-Venes, Poolas, Rootsis, Taanis, Saksamaal ja Ühendriikides. Ühenduses sellega mõjustatakse ka erikirjastajaid ja ametlike bibliograafiate keskusi, et nad inglise „Publishers Weekly“ eeskujul mainiksid iga tõlke juures algkeele tiitli. RvVKI töötab tihedas kontaktis rahvusbibliograafiate toimetistega *Index translationum*'ile vajalikkude teadete hankimisel.

Prantsuse keeles ilmub RvVKI-i eestvõttel 1931. a-st kogumladina-ameerika tähtsamate autorite teoseist. Selle kõrvale ei leidnud küll poolehoidu RvVKI-is Penklubide ettepanek, asutada Rahvasteliidu juurde rahvusvaheline kirjanduslik aubind.

Kunsti alal käsitles Rahvusvaheline kongress oktoobris 1930 Roomas kunstiesemete alalhoidmist-konserveerimist ja restaureerimist. Et selle kongressi aladeks olid ainult skulptuur ja maalikunst, olid arhitektuuri monumentide — vanade ehitiste — kaitseküsimuses koos Ateenas oktoobris 1931. a. 24 rahvuse esindajad — kokku 150 isikut. Selle kongressi tähtsamaks otsuseks tuleb pidada, et üksikute üldtuntumate ehitiste ja varemete säilitamise asjus võib pöörduda riigivalitsuste poole ka välismaalane või grupp välismaalasi, kuigi see piiraks teataval määral rahvuslikku omandiõigust. Kongressi ettekandel on ilmunud eribrošüüris *Les Monuments d'art et d'histoire (Documents sur la conférence d'Athènes)*.

Eespool-mainitud rahvusvahelise kunsti- ja arheoloogia-instituutide keskuse kõrvale on loodud ka Rahvusvaheline

Muuseumide büroo (RMB), et luua suhete võrku kõigis mais ekspertide komisjonide, ankeetide ja propaganda kaasabil. RMB teotseb rahvuslike kunstide ja muuseumide juhtkondade poolt üldtunnustatud keskusena informatsiooni muretsemisel ja tehniliste küsimuste lahendamisel. RMB, kes kogub andmeid muuseumides leiduvate esemete etikettide keele kohta, pöördus ka Eesti Rahva Muuseumi poole järelepärimisega, mis keeles nad on, peale eestikeelsete. ERVKK arvas anda küsimise, kas prantsuse või inglise keel, lahendada Hasominile. RMB ülesannete hulka kuulub ka eeltööde sooritamine käsiraamatu väljaandmiseks maalide konserveerimise ja restaureerimise alal; selle raamatu I osas leiaksid tähelepanu näituste ja väljapanekute ruumide tervishoid, II osas — maalide alalhoidmine, III osas — nende rikked ja restaureerimine. Kunstiesemete ja ajalooliste mälestusmärkide kaitse korraldamiseks on loodud RMB juurde Rahvusvaheline Ajalooliste Mälestusmärkide Komisjon. Dir. Ney poolt on sinna saadetud Eesti Muinasvarade Kaitseseadus ja kaitse teostamiseks antud Hasomini määrus. Peale selle on välja töötatud rahvusvahelise konventsiooni kava riigile kuuluvate kunstivarade kaitseks, mis saadeti riigivalitsustele seisukoha võtmiseks. Küsimus keerleb peamiselt selliste esemete müümise takistamises, mis on üle löödud avalikkudest kogudest või ilma loata viidud välismaale. Mõned riigid, siin hulgas ka Eesti, ongi rahvavarade väljaviimisele takistusi teinud. RvVKI otsib criti abinõusid selliste esemete tagasisaamiseks välismaalt.

1937. a. korraldatava rahvusvahelise kunstinäituse ajaks kutsutakse ellu 1) permanentne moodsa kunsti muuseum, maalide, skulptuuride ja muude kunstiesemete väljapanekuks, muuseum, mis funktsioneeriks ka edaspidi. Muuseumide konstrueerimisel kavatsetakse ära kasustada kõiki viimase aja tehnilisi saavutisi museograafia alalt; 2) vabaõhu rahvakunsti-muuseum, küll ainult Prantsuse ala kohta. Muuseumide alalt ilmub 4 korda aastas *Museion*, ja peale selle igakuune *Informations Mensuelles (Musées et Monuments)*. Eesti Rahva Muuseumi direktor F. Leinbock on ERVKK-i ülesandel saatnud informatsiooni prantsuse kunstiteoste kohta Eesti muuseumides Association Française'le Pariisis.

Rahvakunsti alal on ellu kutsutud Rahvusvaheline Rahvakunstide Komisjon ja rahvuslikud komisjonid, viimane ka Eestis; selle esimeheks on Eesti Rahva Muuseumi direktor

Leinbock. Nende institutsioonide esimeseks ülesandeks oli ankeet rahvakunstide kasustamise kohta tööpuuduse vastu võitlemisel. Eesti poolt saadeti ühine vastus ERVKK-i ja E. Rahvakunsti komisjoni poolt, koostatud dir. Leinbockilt. Peale selle on laiali saadetud ankeet rahvusvahelise informatsiooni keskuse loomiseks rahvamuusika ja rahvalaulude alal. Ka on rahvakunsti eesti komitee esimees F. Leinbock saatnud andmeid rahvaviiside kogude ja korjamise kohta Eestis. Berni rahvakunsti näitus on edasi lükatud 1939. a. peale. Muusika alal kavatsetakse välja anda rahvusvaheline registreeritud muusikakollektsioonide nimestik ja luua rahvuslikke fonoteeke, milleks on ettepanekutega esinetud 60 riigi Haridusministeeriumidele. Riigivalitsused pooldavad küll viimast ekspertidekomisjoni otsust, kuid majanduslik surutis ei võimalda siiski selle teostamist lähemal ajal.

Intellektuaalne õigus.

Intellektuaalse õiguse alal otsitakse võimalusi vaimutoodangu otstarbekohaseks ärakasutamiseks tootja huvides ja astutakse samme, et riikide seadustikkudes kui ka rahvusvahelistes lepingutes kaitstaks nende õigusi ja huvisid. Küll on Berni konventsiooniga suurem osa riike tunnustanud autoriõigust, ometi on peale selle alasid, mida Berni konventsioon puudutab vähe või mitte sugugi. Need uued küsimused oleksid, esiteks õpetlase- ja leiutaja- ehk teaduseõigus oma leiutiste tulutoovaks ekspluateerimiseks. Peaks ellu kutsutama rahvusvaheline teadusekassa, kuhu ettevõtjad maksaksid teatava protsendi vabrikatsioonide pealt saadud sissetulekust, nn. „teadusemaks“. Sellest saaks osa siis ka leiutaja. Peetakse hädavajalikuks rahvusvahelise leiutajate-föderatsiooni asutamine, sest et senini on puudunud selline leiutajate üldhuvide kaitsja. Kõikides seadusandlustes tuleks patendiõigus ühtlustamisele.

Siis autoriõigus mehaanilise kuulajaskonna, nagu raadio, kino jne. suhtes. Berni konventsiooniga on vaevalt kaitstud ka ajakirjanduses avaldatud artiklite autoriõigus. Siin peaksid kehtima samad õigused kui monograafiategi autoreil. Lõpuks osatuluõigus (droit de suite), mille järgi tootjad (kunstnikud jne.) oleksid õigustatud saama vastavat protsenti oma teoste müügi puhul avalikel oksjonel. Mõne riigi sea-

dusandlused, nagu Belgia, Prantsusmaa ja Tšehhoslovakkia oma, arvestavadki seda asjaolu.

Päevakorral on rahvusvahelise konventsiooni küsimus, mis reguleeriks seoses autori- ja kirjastajaõigusega tekkinud juriidilisi probleeme dokumentide reprodutseerimise alal (fotostaatiliselt, fotograafiliselt jne.). Küll pole seni keeldu olnud ja mõne riigi seadused vormiliselt lubavadki eraisikute poolt valmistatud käsikirjalisi ära kirju nende isiklikuks kasutamiseks. Kuid üldiselt ollakse selle vastu, kui reprodutseerimine peaks muutuma ärilise ekspluatatsiooni objektiks. Kuigi raamatukogud võivad valmistada oma koostisse kuuluvaist esemeist loendamatu arvu fotograafilisi ülesvõtteid, võtavad mitmed neist, nagu British Museum Londonis ja Bibliothèque Nationale Pariisis, koopia tellijailt allkirjalise tõendise hoiatusega, et ülesvõtete äriline kasustamine on keelatud. Ka mõistavad seadusandlused hukka ülikooli professorite loengute paljundatud kursusi, mille on ilma kontrollita ära kirjutanud mõni üliõpilane, kuid need, mis ilmuvad õppejõu enda kontrolli all vastava tasu eest, on lubatavad.

1928. a. Roomas peetud konverentsil, mille ülesandeks oli Berni autoriõiguse konventsiooni revideerimine, võeti päevakorda ka Berni konventsiooni ühtlustamine panameerika „La Habana“ konventsiooniga. Mõlemaisse konventsioonesse kuulub üle 60 riigi. Ainuke riikidest, Brasiilia, on mõlemaile konventsioonile alla kirjutanud.